

MINISTERSTWO OŚWIATY I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

PROGRAM NAUCZANIA
OŚMIOKLASOWEJ SZKOŁY PODSTAWOWEJ
(tymczasowy)

WYCHOWANIE OBYWATELSKIE
KLASY VII — VIII

WARSZAWA 1970

PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH

PL
Z-11
(1,70)

Das Lehrprogramm der 8 klassigen
Grundschulen im Fach "Staatsbürger-
kunde für das 7.-8.Schuljahr

Georg-Eckert-Institut BS78

1 064 914 X

PL
Z-11 (1,70)

MINISTERSTWO OŚWIATY I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

PROGRAM NAUCZANIA
OŚMIOKLASOWEJ SZKOŁY PODSTAWOWEJ
(tymczasowy)

WYCHOWANIE OBYWATELSKIE KLASY VII — VIII

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

24262

WARSZAWA 1970
PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH

Program nauczania wychowania obywatelskiego w ośmioklasowej szkole podstawowej zatwierdzony decyzją Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 15 lipca 1970 r. (Nr PR1-4110-wych. ob. -1/70) wchodzi w życie z dniem 1 września 1970 r. i obowiązuje zamiast programu tego przedmiotu ogłoszonego w tomie pt. „Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej klasy I—VIII” (Tymczasowy) str. 307—326, oraz w broszurze pt. jak wyżej — „Wychowanie obywatelskie”, PZWS. 1963

Informacja o zmianach
Bibliotek -

WARSZAWA 1970

PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH

Wydanie pierwsze. Nakład 70000+180 egz. Ark. druk. 2; wyd. 1,38 Oddano do składania dn. 8 VIII 1970 r. Podpisano do druku dn. 13 VIII 1970 r.

Druk ukończono w sierpniu 1970 r. Zam. 701/1082/k. H-5

Skład Zakłady Graficzne PZWS w Łodzi ul. Kominiarska 1

Druk Poznańskie Zakłady Graficzne im. M. Kasprzaka

UWAGI WSTĘPNE

Wychowanie obywatelskie spełnia doniosłą rolę w przygotowaniu uczniów do życia w społeczeństwie socjalistycznym jako przyszłych obywateli świadomych swych obowiązków i praw, oddanych sprawie umacniania i rozwoju Ludowej Ojczyzny.

Zadaniem wychowania obywatelskiego jako przedmiotu nauczania w szkole podstawowej jest:

— pogłębienie i systematyzowanie wiedzy uczniów związanej z podstawami ustroju Polski Ludowej, jej życiem społecznym i gospodarczym oraz miejscem wśród innych krajów;

— ukazywanie perspektyw rozwoju Polski jako państwa socjalistycznego;

— kształtowanie postaw młodzieży zgodnych z normami współżycia społecznego oraz przekonania, że ustrój socjalistyczny stwarza najkorzystniejsze warunki rozwoju człowieka;

— uświadomienie uczniom potrzeby aktywnej działalności na rzecz społeczeństwa socjalistycznego, od którego pomyślności zależy także możliwość osiągania celów osobistych;

— rozwijanie umiejętności samodzielnej obserwacji, interpretacji oraz oceny zjawisk życia społecznego i na tej podstawie dokonywania wyboru dróg i sposobów postępowania zgodnych z dążeniami społeczeństwa socjalistycznego;

— emocjonalne angażowanie uczniów w sprawy najbliższego środowiska i kraju.

MATERIAŁ NAUCZANIA

KLASA VII

(1 godzina tygodniowo)

1. Nasza miejscowość

Miejsce miasta — wsi w regionie. Udział miejscowej ludności w walkach o wyzwolenie narodowe i postęp społeczny. Miejsca pamięci narodowej i opieka nad nimi.

Podstawy gospodarcze życia miejscowej ludności. Przemiany gospodarcze jakie dokonały się po drugiej wojnie światowej i odpowiadające im zmiany w charakterze zajęć ludności. Zakłady pracy w naszej miejscowości. Podział pracy w zakresie zaspokajania wzajemnych potrzeb ludzi. Instytucje użyteczności publicznej. Budownictwo mieszkaniowe, komunalne, gospodarcze.

Środki łączności i komunikacji wiążące miejscowość z innymi ośrodkami. Kierunki i charakter tych powiązań.

Współzycie i współpraca mieszkańców. Potrzeba harmonijnego współzycia i współdziałania mieszkańców wynikająca z uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym, zaspokajania wzajemnych potrzeb, korzystania ze wspólnych urządzeń. Troska

o wspólne urządzenia i estetyczny wygląd miejscowości (bloków, zabudowań wiejskich, skwerów, ulic). Życzliwość, takt, tolerancja i wzajemna pomoc w różnych sytuacjach. Opieka nad ludźmi starymi, samotnymi, wymagającymi pomocy społeczeństwa.

Rola inicjatywy społecznej w środowisku. Czyny społeczne mieszkańców podejmowane w celu poprawy warunków życia w środowisku. Rola organizacji politycznych i społecznych w wyzwalaniu i organizowaniu aktywności mieszkańców.

Rola zebrań mieszkańców (zebrań wiejskich) w rozwiązywaniu wspólnych spraw środowiska (opieki nad dziećmi, ochrony mienia i in.).

Działalność komitetu blokowego w zakresie umacniania zasad współżycia społecznego, podnoszenia stanu higieny i estetyki. Społecznie użyteczna działalność młodzieży.

2. Praca na wsi

Zmiany w stosunkach panujących na wsi w wyniku przeobrażeń ustrojowych i reformy rolnej. Państwowe Gospodarstwa Rolne. Spółdzielnie produkcyjne. Gospodarstwa indywidualne.

Specyfika produkcji rolnej. Środki produkcji gospodarstwa rolnego. Nakłady finansowe na produkcję. Spożycie własne w gospodarstwie indywidualnym i uspołecznionym. Dążenie do zwiększenia produkcji towarowej. Organizacja i specjalizacja produkcji w gospodarstwie indywidualnym i uspołecznionym.

Rozwój nowoczesnych sposobów gospodarowania. Oświata rolnicza jako czynnik postępu. Racjonalizacja hodowli i upraw. Postęp techniczny i organizacyjny w gospodarstwie rolnym. Formy zaopatrzenia wsi i zbytu artykułów rolnych. Wzajemna pomoc w terminowym wykonywaniu prac polowych. Higiena i bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym.

Pomoc państwa zmierzająca do pełnego wykorzystania możliwości produkcyjnych gospodarstw. Rola kółka rolniczego w pod-

noszeniu poziomu gospodarczego wsi. Kontraktacja i skup produktów rolnych i ich znaczenie dla zaopatrzenia ośrodków przemysłowych.

Wpływ charakteru pracy na życie społeczne ludności na wsi. Społeczne perspektywy zawodu rolnika. Działalność organizacji politycznych w inspirowaniu postępu społecznego, ekonomicznego i kulturalnego na wsi. Rola Związku Młodzieży Wiejskiej.

3. Przemysłowy zakład pracy

Praca w zakładzie przemysłowym. Środki produkcji zakładu przemysłowego: budynki, urządzenia, surowce. Załoga. Planowanie produkcji. Podział zadań. Organizacja pracy i rola w niej personelu technicznego (majstrów, techników, inżynierów) i administracyjnego. Świadoma dyscyplina pracy. Współpraca członków załogi. Ruch racjonalizatorski.

Zadania zakładu w dziedzinie stałego doskonalenia produkcji. Modernizacja urządzeń, doskonalenie organizacji, poprawa warunków pracy, podnoszenie kwalifikacji załogi i wydajności pracy. Unowocześnianie wyrobów i dostosowywanie ich do zapotrzebowania społecznego. Racjonalne gospodarowanie zasobami.

Robotnicy bezpośrednimi wytwórcami wartości materialnych i współgospodarzami zakładu. Współodpowiedzialność członków załogi za wyniki pracy zakładu. Formy udziału robotników w planowaniu produkcji i zarządzaniu sprawami przedsiębiorstwa: organizacja partyjna, samorząd robotniczy, organizacja związkowa, ZMS. Organizacja życia społecznego w zakładzie pracy, jego formy i znaczenie.

Znaczenie zakładu pracy w środowisku. Więzy łączące pracowników z własnym zakładem pracy. Udział zakładu pracy w rozwiązywaniu węzłowych problemów środowiska.

4. Handel i usługi

Potrzeby środowiska w zakresie usług handlowych i rzemieślniczych. Różne rodzaje usług handlowych. Placówki skupu i zapotrzenia. Placówki samoobsługi. Handel jako wymiana towarów wynikająca ze społecznego podziału pracy.

Zapotrzebowanie na nowe rodzaje usług w związku z rozwojem techniki i wzrostem poziomu życia ludności. Rola spółdzielczości w rozwoju rzemiosła i usług. Znaczenie usług dla unowocześniania warunków życia ludzi pracy.

5. Szkoła miejscem nauki i wychowania młodzieży

Historia i tradycje naszej szkoły i jej rola w środowisku. Baza materialna szkoły; warunki jej rozwoju. Działalność ZHP. Współpraca rodziców, zakładów pracy i organizacji społeczno-wychowawczych ze szkołą. Możliwości kształcenia w szkołach ponadpodstawowych w miejscowości i najbliższej okolicy. Oświata i wychowanie jako problem indywidualny i społeczny.

6. Życie kulturalne i wypoczynek

Środowiskowe instytucje życia kulturalnego (biblioteka dom kultury, świetlica, kino, teatr, muzeum, klubo-kawiarnia, ośrodki wypoczynkowe, urządzenia sportowe). Czytelnicтво, radio i telewizja w życiu kulturalnym miejscowej ludności.

Udział w życiu kulturalnym. Możliwości realizacji zainteresowań osobistych (np. sport, modelarstwo, fotografia, kolekcjonerstwo). Amatorskie zespoły artystyczne. Regionalna twórczość artystyczna.

Rola zakładów pracy, organizacji społecznych i młodzieżowych w racjonalnym organizowaniu czasu wolnego, wypoczynku i rozwoju turystyki.

7. Służba zdrowia

Środowiskowe placówki służby zdrowia oraz ich działalność profilaktyczna i lecznicza. Rozwój wiejskiej spółdzielczości zdrowia. Rola pogotowia ratunkowego. Warunki korzystania z opieki lekarskiej. Bezpłatne leczenie chorób społecznych. Higiena osobista i troska o stan sanitarny otoczenia przejawem kultury i dbałości o zdrowie. Współodpowiedzialność za zdrowie i bezpieczeństwo osób z naszego otoczenia.

8. Milicja Obywatelska

Milicja Obywatelska na straży bezpieczeństwa obywateli, mienia społecznego i osobistego. Ochrona porządku publicznego. Czuwanie nad przestrzeganiem przepisów ruchu drogowego.

Współdziałanie społeczeństwa z Milicją. Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej.

9. Terenowy organ władzy

Działalność miejscowej rady narodowej w zakresie organizowania życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego. Formy pracy rady; sesje rady, praca komisji, opracowywanie uchwał, zaleceń, kontrola ich realizacji. Praca radnego.

Miejscowa rada narodowa jako organ władzy państwowej w terenie (gromadzie, mieście, powiecie). Rada narodowa organem przedstawicielskim wybranym przez obywateli i działającym we wspólnym interesie.

Prezydium jako organ wykonawczy rady narodowej. Wydziały prezydium i dziedziny spraw, którymi kierują.

Źródła dochodów rad narodowych i ich wykorzystywanie dla rozwoju własnego regionu. Plan i budżet rady.

10. Życie polityczne w środowisku

Organizacja PZPR w naszym środowisku. Cele działalności partyjnej w środowisku: inspirowanie kierunków rozwoju gospodarczego i kulturalnego, organizowanie wysiłków członków partii i bezpartyjnych na rzecz postępowych przemian, działalność szkoleniowo-wychowawcza wśród członków.

Terenowe organizacje ZSL i SD. Współpraca komitetu partyjnego PZPR z organizacjami terenowymi stronnictw sojusznicych. Rola Komitetu Frontu Jedności Narodu.

KLASA VIII

(2 godziny tygodniowo)

I. PODSTAWY USTROJU POLSKI LUDOWEJ

1. Polska państwem demokracji socjalistycznej

Manifest PKWN — pierwszy i fundamentalny akt władzy ludowej. Mobilizacja narodu do walki o całkowite wyzwolenie w sojuszu ze Związkiem Radzieckim. Główne założenia programu budowy nowej Polski. Powrót na ziemię piastowskie. Odbudowa kraju. Likwidacja obszarnictwa i wielkiego kapitału. Równość wszystkich obywateli. Powszechność oświaty.

Uspołecznienie podstawowych środków produkcji fundamentem demokracji społeczno-ekonomicznej. Typy i formy własności w PRL. Likwidacja źródeł wyzysku człowieka przez człowieka. Praca podstawą egzystencji obywateli. Zgodność kierunków rozwoju i wykorzystania zasobów materialnych kraju z potrzebami społeczeństwa.

Ludowładztwo główną zasadą systemu politycznego Polski Ludowej. Władza ludu pracującego sprawowana za pośrednictwem organów przedstawicielskich (Sejmu i rad narodowych). Współdziałanie mas w zarządzaniu sprawami społecznymi (konferencje samorządu robotniczego, rady robotnicze, organy samorządu spółdzielczego w mieście i na wsi, związki zawodowe). Prawo i realna możliwość twórczej inicjatywy, konsultacji i konstruktywnej krytyki.

Kierownicza rola klasy robotniczej i jej partii w państwie socjalistycznym. PZPR wyrazicielem najbardziej żywotnych interesów społeczeństwa. Program partii. Osiągnięcia w kierowaniu budownictwem socjalistycznym. Sposoby działania partii (inspiracja, mobilizacja i organizacja wysiłków mas, kontrola polityczna, upowszechnianie ideologii socjalistycznej).

Współdziałanie Partii ze stronnictwami politycznymi — ZSL i SD, organizacjami młodzieżowymi i społecznymi. Rola i zadania Frontu Jedności Narodu.

2. Państwo ludowe, jego zadania i organizacja

Państwo jako forma organizacji społeczeństwa. Klasowa istota państwa kapitalistycznego i socjalistycznego. Zadania państwa socjalistycznego. Państwo socjalistyczne wyrazicielem interesów narodowych w zakresie rozwoju gospodarczego i kulturalnego oraz w dziedzinie stosunków z innymi państwami.

Konstytucja jako ustawa określająca zasady ustroju politycznego i społeczno-gospodarczego, organizację organów władzy i administracji państwowej, podstawowe prawa i obowiązki obywatelskie.

3. Naczelne organy władzy i administracji państwowej

Sejm najwyższym organem władzy państwowej i wyrazicielem woli ludu pracującego. Sposób powoływania Sejmu. Ustawodawcza i kontrolna funkcja Sejmu. Rola NIK w realizacji funkcji kontrolnej Sejmu.

Praca Sejmu — sesje i posiedzenia plenarne, komisje sejmowe. Obowiązki posłów wobec wyborców.

Rola Rady Państwa w systemie organów władzy państwowej.

Rada Ministrów (Rząd PRL) — naczelny organ administracji państwowej; zadania Rady Ministrów i sposoby ich wykonywania. Odpowiedzialność Rządu przed Sejmem. Zadania ministrów.

ność państwa w zakresie ukierunkowywania i intensyfikacji produkcji rolnej.

Miejsce województwa w produkcji rolniczej kraju.

5. Gospodarka spółdzielcza

Spółdzielczość jako forma gospodarowania. Udział spółdzielczości w zaspokajaniu potrzeb społecznych. Podstawowe zasady organizacji spółdzielczej. Różne typy spółdzielni: spółdzielnie użytkowników (handlowe, mieszkaniowe, oszczędnościowo-pożyczkowe); spółdzielnie zarobkowe; (rolnicze spółdzielnie produkcyjne, spółdzielnie pracy).

6. Handel zagraniczny

Handel zagraniczny jako forma niezbędnej współpracy gospodarczej między narodami.

Zależność handlu zagranicznego od struktury gospodarki państwa. Kierunki naszego handlu zagranicznego. Osiągnięcia i trudności handlu zagranicznego.

7. Tworzenie i podział dochodu narodowego

Pojęcie dochodu narodowego. Praca źródłem dochodu narodowego. Czynniki i dynamika wzrostu dochodu narodowego. Podział dochodu narodowego na akumulację i spożycie. Spożycie społeczne i indywidualne.

Rola spożycia społecznego w urzeczywistnianiu ekonomicznej równości społecznej.

8. Rozwój oświaty, nauki i kultury

Podnoszenie poziomu wykształcenia obywateli warunkiem rozwoju życia politycznego, gospodarczego i kulturalnego. Rozwój szkolnictwa podstawowego, średniego i wyższego oraz inter-

natów i funduszu sypendialnego gwarancją konstytucyjnego prawa do nauki.

Nauka i technika podstawą rozwoju współczesnego życia. Współzależność rozwoju nauki i gospodarki. Rozwój i upowszechnienie kultury. Kino, radio, telewizja; prasa, literatura.

Opieka państwa nad rozwojem twórczości artystycznej.

III PROBLEMY WSPÓLCZESNEGO ŚWIATA

1. Rozwój systemu socjalistycznego

Przechodzenie od kapitalizmu do socjalizmu prawidłowością naszej epoki. Światowy system socjalistyczny — państwa, obszar, ludność, udział w produkcji światowej.

Wspólnota ideologiczna państw socjalistycznych. Współdziałanie w dziedzinie polityki międzynarodowej i obrony (Układ Warszawski). Rola RWPG w rozwoju krajów socjalistycznych.

Rola ZSRR wśród państw socjalistycznych. Znaczenie międzynarodowego ruchu komunistycznego. Wpływ socjalizmu na kierunek rozwoju współczesnego świata.

2. System kapitalistyczny

Podstawy społeczno-gospodarcze ustroju kapitalistycznego. Walka mas pracujących o poprawę warunków bytu i demokrację. Różnice w rozwoju krajów kapitalistycznych.

Rola Stanów Zjednoczonych Ameryki w świecie kapitalistycznym, antykomunizm, nekolonializm i przemoc zbrojna. Bloki wojskowo-polityczne: NATO, SEATO.

Kurczenie się wpływów systemu kapitalistycznego.

3. Kraje rozwijające się

Skutki rozpadu systemu kolonialnego. Państwa nowo wyzwolone i trudności ich rozwoju. Walka z wpływami państw imperialistycznych.

Pomoc państw socjalistycznych krajom rozwijającym się i narodom walczącym o wyzwolenie.

4. Walka o pokojowe współistnienie

Utrzymanie pokoju jako centralny problem współczesności. Ogniska zapalne na świecie.

Pokojowe współistnienie i współzawodnictwo między socjalizmem i kapitalizmem zasadą polityki międzynarodowej państw socjalistycznych. Inicjatywy ZSRR i innych państw socjalistycznych w sprawie powszechnego i całkowitego rozbrojenia.

Międzynarodowe porozumienia na rzecz ograniczania zbrojeń.

Działalność ONZ i jej najważniejsze organy. Współpraca międzynarodowa w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kultury i nauki, zdrowia oraz wychowania i opieki nad dzieckiem.

5. Pozycja Polski w świecie

Zasady polskiej polityki zagranicznej. Polskie propozycje rozbrojeniowe w Europie i działalność na rzecz pokoju w świecie. Polska a problem Niemiec. Stosunki z NRD i NRF. Udział Polski w międzynarodowej wymianie gospodarczej, naukowej i kulturalnej. Wkład Polski w umacnianiu światowego systemu socjalistycznego.

UWAGI O REALIZACJI PROGRAMU

Charakter przedmiotu i jego rola w pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły

Wychowanie obywatelskie jako przedmiot nauczania spełnia szczególną rolę w systemie pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły podstawowej. Jest ono ważnym czynnikiem przygotowania młodzieży do świadomego i aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa socjalistycznego.

Przedmiot ten wzbogaca i rozszerza wiedzę ucznia o podstawach ustroju Polski Ludowej, o głównych kierunkach i problemach rozwoju kraju, o polityce państwa w różnych dziedzinach, o miejscu Polski wśród państw socjalistycznych i o jej roli w świecie współczesnym. Rozwija zdolność rozumienia zjawisk i przemian, związków i współzależności istniejących między różnymi dziedzinami życia społecznego, historycznych warunkowań współczesności oraz perspektyw dalszego rozwoju społeczeństwa. Pozwala zrozumieć rolę socjalizmu jako postępowego ustroju, stwarzającego najkorzystniejsze warunki spożytkowania materialnych i kulturalnych zasobów społeczeństwa dla coraz pełniejszego zaspokajania potrzeb i zapewnienia możliwości wszechstronnego rozwoju człowieka. Wdraża do rozumienia roli klasy robotniczej i jej Partii jako przodujących sił narodu, kierujących społeczeństwem zgodnie z prawidłowościami jego rozwoju i najważniejszymi dążeniami ludzi pracy.

Wychowanie obywatelskie kształtuje w świadomości ucznia właściwy obraz środowiska, kraju i świata. Pozwala dostrzegać rolę elementów materialnych i duchowych tworzonych przez

człowieka: nauki i techniki, ideologii, kultury i moralności. Pomaga uczniowi odnaleźć właściwe miejsce w społeczeństwie, a także określić własny stosunek do ludzi i wytwarzanych przez nich wartości.

Wychowanie obywatelskie budzi szacunek ucznia dla podstawowych wartości ludzkich: patriotyzmu i internacjonalizmu, pracy i walki o urzeczywistnienie postępowych ideałów, humanizmu i godności człowieka. Rozwija i kształtuje właściwą motywację postępowania, postawę społecznego zaangażowania i gotowość do podejmowania działań na rzecz postępu społecznego, przestrzegania zasad współzycia, organizowania pracy w zespole i racjonalnego współdziałania. Inspiruje podejmowanie zadań i pracy społecznej w szkole, w organizacjach młodzieżowych i w środowisku, rozszerza krąg społecznego doświadczenia, przygotowuje do życia.

Wychowanie obywatelskie wyróżnia się spośród innych przedmiotów nauczania przede wszystkim funkcją integracyjną. Treści nauczania tego przedmiotu nie mają bowiem odpowiednika w jednej dyscyplinie naukowej. Obejmują one elementy ekonomii, socjologii, etyki, historii, nauki o prawie, polityce i kulturze. Dlatego też na lekcjach wychowania obywatelskiego problemy środowiska i kraju mogą i powinny być wyjaśniane i interpretowane w płaszczyźnie ekonomicznej, socjologicznej, historycznej, politycznej i etycznej. Znajdują tu zastosowanie szczegółowe wiadomości z różnych przedmiotów nauki szkolnej i zajęć pozalekcyjnych, publicystyki, środków masowego przekazu i własnych obserwacji ucznia. Sprzyja to wszechstronnemu poznaniu i rozumieniu rzeczywistości społecznej, dostrzeganiu właściwości jej rozwoju, formułowaniu poglądów i przekonań na temat istoty zjawisk społecznych, ich roli i wzajemnych związków.

Wnioski wynikające z omawianych w procesie dydaktycznym zagadnień powinny w miarę możliwości znajdować potwierdzenie w praktycznej działalności młodzieży. Opierając się na rozwijanej stopniowo aktywności społecznej uczniów, należy dążyć do podejmowania przez nich drobnych, a także bardziej długofalowych zobowiązań i prac, ważnych z punktu widzenia życia w środowisku i kształcących poczucie odpowiedzialności za wspólne

sprawy. Dlatego przy organizowaniu prac związanych z realizacją programu należy włączać uczniów do ich planowania i wykonywania oraz do aktywnej działalności w organizacjach młodzieżowych.

Szczególną opieką należy otaczać aktywność szkolnych organizacji dziecięcych, inspirować jego działalność, ułatwiać organizację i wykonywanie przedsięwzięć, scalać jego wysiłki zgodnie z założeniami i celami pracy wychowawczej szkoły. Rozszerzy to i wzmocni wpływ nauczyciela na uczniów, pozwoli pełniej i skuteczniej zrealizować cele przedmiotu w kontekście pracy szkoły.

W wychowaniu obywatelskim szczególnie doniosłą rolę odgrywa nauczyciel. Od jego wiedzy, kultury i umiejętności pedagogicznych, wrażliwości na dobro społeczne i dobro dziecka, od głębokiego zaangażowania ideowo-politycznego zależy w głównej mierze wychowanie młodzieży na gorących patriotów oddanych Ludowej Ojczyźnie, świadomych swych obowiązków i zadań.

Dobór i układ materiału nauczania

Podstawą realizacji celów i zadań dydaktyczno-wychowawczych przedmiotu jest materiał nauczania.

Materiał nauczania w klasie VII obejmuje zagadnienia społeczne, gospodarcze, polityczne i kulturalne najbliższego środowiska. W szczególności wyjaśnia się uczniom materialne podstawy życia ludności (praca na wsi i w zakładach przemysłowych i inne) oraz zasady organizacji życia społecznego. Tu uczniowie zaznajamiają się z działalnością instytucji, placówek i urządzeń zaspokajających potrzeby mieszkańców, takich jak: placówki handlowe, usługowe, kulturalne, służba zdrowia, urzędnia rekreacyjne i wypoczynkowe. Na tym tle ukazuje się młodzieży zmiany zachodzące w różnych dziedzinach miejscowej społeczności, ich źródła, charakter i główne kierunki, jak również sposoby rozwiązywania zadań wynikających z warunków i potrzeb społecznych.

Z kolei uczniowie zapoznają się z organizacją władzy i zarządzaniem (samorząd społeczny, rady narodowe) oraz z życiem politycznym środowiska (działalność Partii, stronnictw politycz-

nych organizacji młodzieżowych i społecznych — źródła inspiracji i aktywności mieszkańców).

W związku z realizacją tej tematyki występują bardzo istotne problemy dotyczące zasad i norm współżycia społecznego oraz obowiązków jednostki, wynikających z założeń budowy nowego ustroju.

Materiał nauczania w klasie VIII, związany z wybranymi problemami kraju i współczesnego świata, koncentruje się wokół trzech grup zagadnień: Podstawy ustroju Polski Ludowej; Życie społeczne i gospodarcze kraju; Problemy współczesnego świata.

Na wstępie wyjaśnia się uczniom genezę Polski Ludowej, a w szczególności źródła przemian ustrojowych w Polsce i w innych krajach na tle prawidłowości rozwoju współczesnego świata — przechodzenia od kapitalizmu do socjalizmu. Na przykładzie przemian ustrojowych w naszym kraju uczniowie mają zrozumieć właściwości ustroju socjalistycznego, jego postępowy i rewolucyjny charakter. Przechodząc z kolei do tematu o państwie ludowym, wyjaśniamy uczniom istotę państwa, jego organizację oraz rolę, jaką odgrywa ono w ustroju socjalistycznym, a jaką w kapitalistycznym.

Wprowadzając uczniów w problematykę ustroju społeczno-gospodarczego, zwrócimy uwagę na ważne i aktualne zagadnienie — sposobów wykorzystywania współczesnych osiągnięć naukowo-technicznych w życiu gospodarczym i społecznym w zróżnicowanych warunkach ustrojowych współczesnego świata. Tematy dotyczące źródeł wytwarzania produktu społecznego i zasad jego podziału w ustroju socjalistycznym i kapitalistycznym dają okazję do ugruntowania u uczniów przekonania, że tylko socjalizm stwarza możliwość realizacji ekonomicznej i społecznej równości obywateli, kształtowania przyszłości własnej, kraju i narodu.

Wśród problemów współczesnego świata na pierwszy plan wysuwa się zagadnienie pokojowego współistnienia państw o różnych systemach społecznych oraz utrzymania bezpieczeństwa i niepodległości narodów w warunkach walki socjalizmu z kapitalizmem o postępowy kierunek rozwoju współczesnego świata. Z tym problemem wiąże się ściśle zagadnienie współ-

pracy międzynarodowej w dziedzinie wykorzystania naukowych i technicznych zdobyczy ludzkości. Na tym tle należy ukazać rolę państw socjalistycznych w rozwiązywaniu aktualnych problemów współczesnego świata, a w szczególności pozycję Polski w świecie.

Materiał programowy wychowania obywatelskiego zawiera więc szeroki kompleks problemów dotyczących różnych dziedzin życia społeczno-politycznego. Sprzyja to kształtowaniu u ucznia całościowego obrazu społeczeństwa, panujących w nim stosunków i zachodzących przeobrażeń. Wdrażanie ucznia do rozumienia problematyki społecznej odbywa się stopniowo, poprzez poznanie najbliższego środowiska w kl. VII i przygotowanie ucznia w kl. VIII do rozumienia złożonych problemów rozwoju kraju i współczesnych stosunków międzynarodowych.

Formy i metody realizacji programu

Cele dydaktyczno-wychowawcze przedmiotu i charakter treści nauczania wymagają stosowania różnorodnych form i metod pracy z uczniem. Podstawowym kryterium ich doboru jest efektywność dydaktyczna i wychowawcza. Metody te powinny być więc zgodne z zasadami dydaktyki i wychowania oraz adekwatne do celów i zadań, które chcemy za ich pomocą realizować.

Dokonując doboru metod nauczania, nauczyciel powinien mieć na uwadze stwarzanie korzystnych sytuacji poznawczych i wychowawczych, pobudzających zainteresowania, umożliwiających wybór i formułowanie problemów inspirujących ucznia do podejmowania działań. Ułatwi to wyzwalanie i organizowanie poznawczej aktywności uczniów, kształtowanie umiejętności rozwiązywania problemów, formułowania poglądów i ocen, zasad postępowania, planowania i organizowania pracy, działalności własnej i zespołu.

Ważne ze względów wychowawczych są formy i metody pracy prowadzące do kształtowania motywacji postępowania i postaw zgodnych z celami społeczeństwa socjalistycznego. Z tym wiąże się również potrzeba stwarzania i wykorzystywania

macje, ale też oddziaływać przykładem własnej osobowości i postawy życiowej.

Kontakty społeczne można również realizować poprzez wykorzystywanie środków masowego przekazu (radio, telewizja, aktualny film dokumentalny, prasa). Przykładami pośrednich kontaktów mogą być np.:

— reportaż telewizyjny z pracy przodującego zakładu przemysłowego,

— kronika filmowa poświęcona realizacji czynów społecznych,

— komunikat radiowy o odbywających się rozmowach między państwowych,

— sprawozdanie prasowe z obrad Sejmu.

Tego rodzaju informacje, dotyczące aktualnych, konkretnych spraw i ludzi, mają wartość autentycznych materiałów z życia społecznego i powinny być szeroko wykorzystane na lekcjach wychowania obywatelskiego.

Większość kontaktów społecznych wymaga łączenia ich z innymi formami pracy lekcyjnej, a także domowej uczniów. Np. informacje zebrane podczas wycieczki, wywiadu, obserwacji wymagają uporządkowania, dodatkowych wyjaśnień, uogólnienia. Informacje zawarte w reportażu telewizyjnym, komunikacie radiowym, sprawozdaniu prasowym wymagają często skomentowania, wyjaśnienia spraw niezrozumiałych, porównania z analogicznymi zjawiskami we własnym środowisku itp. Konieczne jest łączenie różnych form kontaktów społecznych z dyskusją lub pogadanką w klasie; pozwoli to na kompleksowe omówienie zagadnień.

W klasie VIII realizacja programu opierać się będzie przede wszystkim na analizie źródeł i opracowań. Szerokie zastosowanie na lekcjach będzie miała praca z tekstem, polegająca na analizie dokumentów (Konstytucji, uchwał, statutów, planów gospodarczych, programów F. J. N. i in.) oraz na analizie materiałów statystycznych zawartych w Szkolnym Roczniku Statystycznym i w innych publikacjach GUS. Oprócz podręcznika często trzeba będzie wykorzystywać dostępne dla młodzieży opracowania popularnonaukowe i publikacje w prasie codziennej i w czasopiśmie. Szczególną rolę w realizacji przedmiotu spełniać powinny

filmy, programy telewizyjne i audycje radiowe oraz inne środki poglądowe, jak: ilustracje, mapy, wykresy i diagramy, nagrania taśmy magnetofonowej.

Z uwagi na to, że przedmiotem rozważań w wychowaniu obywatelskim są zjawiska i problemy społeczne, o których uczniowie mają już sporo wiadomości, często stosowaną metodą pracy, zwłaszcza w klasie VIII, powinna być dyskusja. Warunkiem wszakże jest, aby uczniowie byli do niej dostatecznie przygotowani.

Lekcje wychowania obywatelskiego, szczególnie występujące w nich pogadanki i dyskusje, należy prowadzić w atmosferze szczerości i zaufania, zachęcając uczniów do stawiania pytań, wypowiedziania własnych sądów i wątpliwości, do zabierania głosu w dyskusji. Po ujawnieniu niejasności i zastrzeżeń w konkretnej sprawie, nauczyciel dobierze — w miarę możliwości przy pomocy uczniów — odpowiednie argumenty, aby wyjaśnić zgłoszone wątpliwości. Przy rozważaniu poszczególnych zagadnień nie powinno się pomijać trudności, a nawet negatywnych zjawisk występujących w życiu społecznymi i gospodarczym środowiska lub kraju. Trzeba jednak odkrywać źródła tych niedomagań i wskazywać sposoby napraw i ulepszeń.

Stosowanie metod aktywizujących myślenie i działanie stwarza warunki, w których uczniowie stają się współtwórcami procesu dydaktyczno-wychowawczego. Mogą oni pod kierunkiem nauczyciela gromadzić potrzebne do lekcji materiały i informacje, uczestniczyć w rozwiązywaniu problemów i formułowaniu wniosków, podejmować różną działalność wynikającą z potrzeb najbliższego otoczenia.

Mimo, iż dajemy pierwszeństwo aktywnym formom realizacji programu, może zachodzić potrzeba (zwłaszcza w klasie VIII) przekazania uczniom niezbędnych wiadomości metodą wykładową. Metodę tę należy stosować z umiarem i tylko w koniecznych przypadkach, wychodząc od znanych uczniom faktów i zjawisk oraz ilustrując omawiane treści odpowiednimi pomocami naukowymi lub konkretnymi przykładami.

W realizacji programu wychowania obywatelskiego należy w możliwie szerokim zakresie podejmować aktualne problemy i wykorzystywać świeże informacje. Dlatego — stosownie do

konkretnych potrzeb — można zmienić kolejność tematów lekcyjnych. Jeżeli np. w środowisku powstała nowa placówka użyteczności publicznej, należy zaznajomić uczniów z jej rolą, znaczeniem i perspektywami rozwoju, chociaż nie wiąże się to bezpośrednio z opracowywanym w tym czasie zagadnieniem. Innym sposobem aktualizacji treści programowych powinno być omawianie ich w kontekście najnowszych zmian w danej dziedzinie wiedzy, nowych wynalazków i rozwiązań technicznych i organizacyjnych.

W związku z tym nauczyciel i uczniowie powinni gromadzić aktualne wiadomości przydatne w realizacji tematyki programowej. Sposób ich gromadzenia powinien być zaplanowany i uzgodniony z młodzieżą, a szczegółowe zadania uczniów precyzyjnie określone, w miarę możliwości przydzielane zgodnie z zainteresowaniami poszczególnym uczniom lub zespołom. W tym celu można również wykorzystać zeszyty przedmiotowe, w których będzie się sporządzać krótkie notatki z wycieczek, wywiadów, obserwacji, z lektury, prasy itp. Zeszyt może służyć uczniowi przez okres dwu lat nauki. Pozwoli to przy omawianiu tematów w klasie VIII odwoływać się do notatek sporządzonych w klasie VII.

Godną zalecenia formą pracy zespołowej uczniów jest gromadzenie — pod kierunkiem nauczyciela — materiałów o środowisku, dotyczących historii danej miejscowości lub powiatu, miejscowego przemysłu, rolnictwa, komunikacji, kultury, zwyczajów. Można również gromadzić wiadomości dotyczące przeszłości i tradycji miejscowej szkoły, o zasłużonych i wybitnych ludziach pochodzących z danej miejscowości, o aktualnych wydarzeniach, uroczystościach itp.

Podstawowe zadania dydaktyczne przedmiotu powinny być realizowane w czasie planowych zajęć szkolnych, tzn. na lekcji w klasie lub poza klasą, pod bezpośrednim kierownictwem nauczyciela. W celu zapewnienia efektywności planowanych zajęć szkolnych (np. lekcja w klasie, wycieczka, praca społecznie użyteczna) nauczyciel dla każdego zajęcia określi wyraźnie zadanie dydaktyczno-wychowawcze. Powinno ono wynikać z ogólnych celów nauczania przedmiotu, być adekwatne do tematu lekcji

i uwzględniać sytuację wychowawczą danego zespołu uczniowskiego.

Swoistość przedmiotu i stosowanych metod w pracy lekcyjnej i domowej uczniów wymaga niejednokrotnie dzielenia zespołu uczniowskiego na grupy, którym powierza się wykonanie różnych, stałych lub doraźnych zadań. Przy podziale na grupy należy liczyć się z zainteresowaniami uczniów i ich dobrowolnym zgłoszeniem się do wykonania określonych zadań.

Nauczyciel może i powinien wykorzystywać wartości wychowawcze prac społecznie użytecznych, w których uczniowie uczestniczyli, może także inspirować nowe prace, wskazywać uczniom kierunki działalności społecznej.

Wychowanie obywatelskie daje uczniom ogólną orientację w zagadnieniach życia gospodarczego i społecznego kraju, a przez to przyczynia się do podjęcia bardziej dojrzałej decyzji w sprawie dalszej nauki lub bezpośredniego włączenia się do pracy produkcyjnej po ukończeniu szkoły. Możliwość wybrania właściwej drogi życia ukazuje nauczyciel przy omawianiu zagadnień dotyczących rozwoju gospodarczego Polski oraz oświaty i nauki. Należy zwłaszcza ukazywać uczniom społecznie uzasadnione kierunki i możliwości w wyborze przyszłego zawodu.

Realizacja programu wychowania obywatelskiego w klasie VII odbywa się bez podręcznika. Podstawowym źródłem wiadomości w tej klasie są bowiem obserwacje i społeczne doświadczenia uczniów, bezpośrednie poznawanie najbliższego środowiska pod kierunkiem nauczyciela oraz materiały gromadzone za pomocą różnych form kontaktów społecznych.

W klasie VIII natomiast uczniowie czerpią podstawowe informacje z podręcznika, uzupełniając je z innych źródeł, takich jak: Szkolny Rocznik Statystyczny, literatura popularnonaukowa, prasa, radio, telewizja.

Program wychowania obywatelskiego, zwłaszcza w kl. VII, należy realizować elastycznie, dostosowując tematykę do miejscowych warunków. W środowiskach wiejskich należy eksponować zagadnienie pracy na wsi, w miejskich — pracę w zakładzie przemysłowym.

W wychowaniu obywatelskim, ze względu na wybitne walory wychowawcze przedmiotu, szczególnie skomplikowanym proble-

mem metodycznym jest ocena pracy ucznia. Podstawę oceny powinny stanowić wymagania określone programem. Dotyczą one zasobu wiadomości, stopnia ich zrozumienia i stosowania w praktyce.

W ocenie ucznia należy także wziąć pod uwagę jego zainteresowanie przedmiotem, umiejętność samodzielnego obserwowania i myślenia oraz wykorzystywania zdobytej wiedzy w rozwiązywaniu nowych problemów poznawczych i praktycznych. Wyrazem tych umiejętności jest również uznawanie i przestrzeganie społecznych norm postępowania oraz umiejętność współżycia w zespole. Dla właściwej oceny ucznia niezbędna jest systematyczna kontrola jego pracy, aktywności i osiąganych wyników.

Praca domowa ucznia powinna być ściśle związana z tematem lekcji. Może ona polegać na zebraniu materiałów i wiadomości do nowej lekcji lub wdrażaniu do samodzielnego posługiwania się zdobytą wiedzą w nowych sytuacjach poznawczych, czasem na utrwalaniu i pogłębianiu treści nauczania opracowanych na lekcji. Pracę domową należy stosować z dużym umiarem, wybierając najbardziej efektywne i ekonomiczne jej formy. Wymaga to bardzo starannego przygotowania i objaśnienia, dokładnego instruktażu metodycznego i organizacyjnego, często dostosowania treści zadań do indywidualnych możliwości ucznia. Szczególnie starannie należy przygotować uczniów do pracy domowej wymagającej wyboru, oceny i selekcji informacji pod kątem ich przydatności dla rozwiązania postawionego problemu.

Pożyteczną formą pracy domowej może być, wiążące się z tematyką programu, czytelnictwo prasy, zwłaszcza młodzieżowej, czytelnictwo książek popularnonaukowych oraz oglądanie telewizyjnych programów i słuchanie audycji radiowych.

Wykorzystując zainteresowania uczniów, nauczyciel może doradzać im gromadzenie wiadomości dotyczących wybranych zagadnień, przewidując odpowiedni sposób wykorzystania zebranego materiału na lekcji.

Praca domowa może również polegać na przeprowadzaniu rozmów z rodzicami i znajomymi na temat ich działalności społecznej lub zawodowej. Zadania takie można przydzielać poszczegól-

gólnym uczniom lub zespołom. Należy je zaplanować odpowiednio wcześniej, określić czas na ich wykonanie oraz sposób opracowania i przekazania zgromadzonych informacji.

Organizacja pracy nauczyciela

Jednym z podstawowych warunków osiągnięcia wskazanych w programie wychowania obywatelskiego celów dydaktycznych i wychowawczych jest odpowiednia organizacja pracy nauczyciela. Konieczna jest więc gruntowna znajomość programu przedmiotu — materiału nauczania i wskazówek o jego realizacji. Ze względu na integracyjną funkcję przedmiotu w systemie kształcenia i wychowania młodzieży niezbędne jest także zapoznanie się z programami innych przedmiotów nauczania, z planami pracy szkoły, wychowawców klas i organizacji dziecięcych.

Ważnym elementem powodzenia pracy nauczyciela wychowania obywatelskiego jest znajomość młodzieży, stosunków panujących w zespołach klasowych oraz orientowania się w wiadomościach uczniów, ich zainteresowaniach i aspiracjach. Zdobywa się je poprzez własne obserwacje, rozmowy z nauczycielami innych przedmiotów i z wychowawcami klas.

Nie mniej przydatne będzie zaznajomienie się ze środowiskiem, z aktualnymi planami i zamierzeniami miejscowych władz i instytucji, wybranych zakładów pracy, organizacji politycznych, z których działalnością zetknie się młodzież w toku poznawania środowiska i problemów rozwoju kraju.

Nauczanie przedmiotu wymaga od nauczyciela gruntownej wiedzy merytorycznej i pedagogicznej oraz stałego doskonalenia umiejętności dydaktycznych i metod pracy wychowawczej. Stąd też przystępując do organizacji pracy, trzeba przewidzieć sposoby doskonalenia zawodowego, pogłębiania i aktualizowania swej wiedzy ogólnej i społecznej, korzystając z pomocy ośrodków metodycznych, bibliotek pedagogicznych oraz czasopisma przedmiotowego — „Wychowanie Obywatelskie”.

Konieczność stosowania różnorodnych środków i metod, szerokiej współpracy wewnątrz szkoły i ze środowiskiem, wymaga od nauczyciela wychowania obywatelskiego starannego planowa-

nia pracy. Podstawę jednostkowych zamierzeń dydaktyczno-wychowawczych powinien stanowić rozkład materiału nauczania. W planowaniu uwzględnia się podział materiału nauczania na okresy, kolejność realizacji poszczególnych zagadnień, metody i środki nauczania, sposoby gromadzenia niezbędnych wiadomości, formy współpracy z innymi nauczycielami i wychowawcami klas, zakres i formy współpracy ze środowiskiem. Starannie przemyślany rozkład materiału pozwala dokonać racjonalnego podziału zadań z uwzględnieniem wysiłku nauczyciela i ucznia w ciągu całego roku, sprzyja świadomej ich realizacji, ułatwia sprawniejsze osiągnięcie zamierzonych efektów. Szczegółowe rozplanowanie materiału nauczania pozwala na dokonanie doboru odpowiednich środków i metod pracy.

Niezbędny warunek realizacji programu stanowi także starannie zorganizowany warsztat pracy. W wielu przypadkach nauczyciel wychowania obywatelskiego będzie korzystać z ogólnoszkolnych urządzeń i pomocy służących nauczaniu innych przedmiotów. Do takich należą: mapy i atlasy, słowniki i encyklopedie, literatura popularnonaukowa, czasopisma, teksty źródłowe, roczniki statystyczne, środki audiowizualne (televizor, radio, magnetofon, episkop, aparat filmowy, przezrocza). Nauczyciel przedmiotu powinien przewidzieć, które z tych pomocy i środków będzie wykorzystywał, kiedy i w jaki sposób włączy je do pracy lekcyjnej.

W szkole powinno się także gromadzić pomoce i materiały specjalnie przydatne w wychowaniu obywatelskim. Będą to: szczegółowe mapy i plany regionu, związane tematycznie z programem wykresy i diagramy, materiały publicystyczne odnoszące się do własnego regionu lub wybranych zagadnień krajowych i międzynarodowych, programy wyborcze miejscowego Komitetu Frontu Jedności Narodu, sprawozdania i plany pracy rad narodowych, materiały dotyczące pracy zakładów, instytucji i organizacji społecznych zebrane w czasie wycieczek, spotkań i rozmów z przedstawicielami miejscowego społeczeństwa, relacje z uroczystości i imprez, dokumenty i pamiątki dotyczące przeszłości regionu, miejscowej kultury i zwyczajów.

W pracy nauczyciela wychowania obywatelskiego nie może

zabraknąć literatury związanej z tematyką przedmiotu opracowań metodycznych, czasopism społeczno-kulturalnych i przedmiotowych oraz prasy codziennej.

Organizacja warsztatu pracy powinna być przedmiotem troski nauczyciela i uczniów. W wielu szkołach będzie można zorganizować pracownię lub klasę-pracownię wspólną dla historii i geografii. Dobrze wyposażona pracownia może służyć pogłębianiu wiedzy uczniów zarówno w czasie lekcji, jak i zajęć pozalekcyjnych. Jej urządzenie można traktować jako ważną pracę społeczną uczniów, okazję do rozwijania, pogłębiania i zaspokajania zainteresowań społecznych młodzieży.

Orientacyjny przewidywał godzin na realizację poszczególnych działów programu

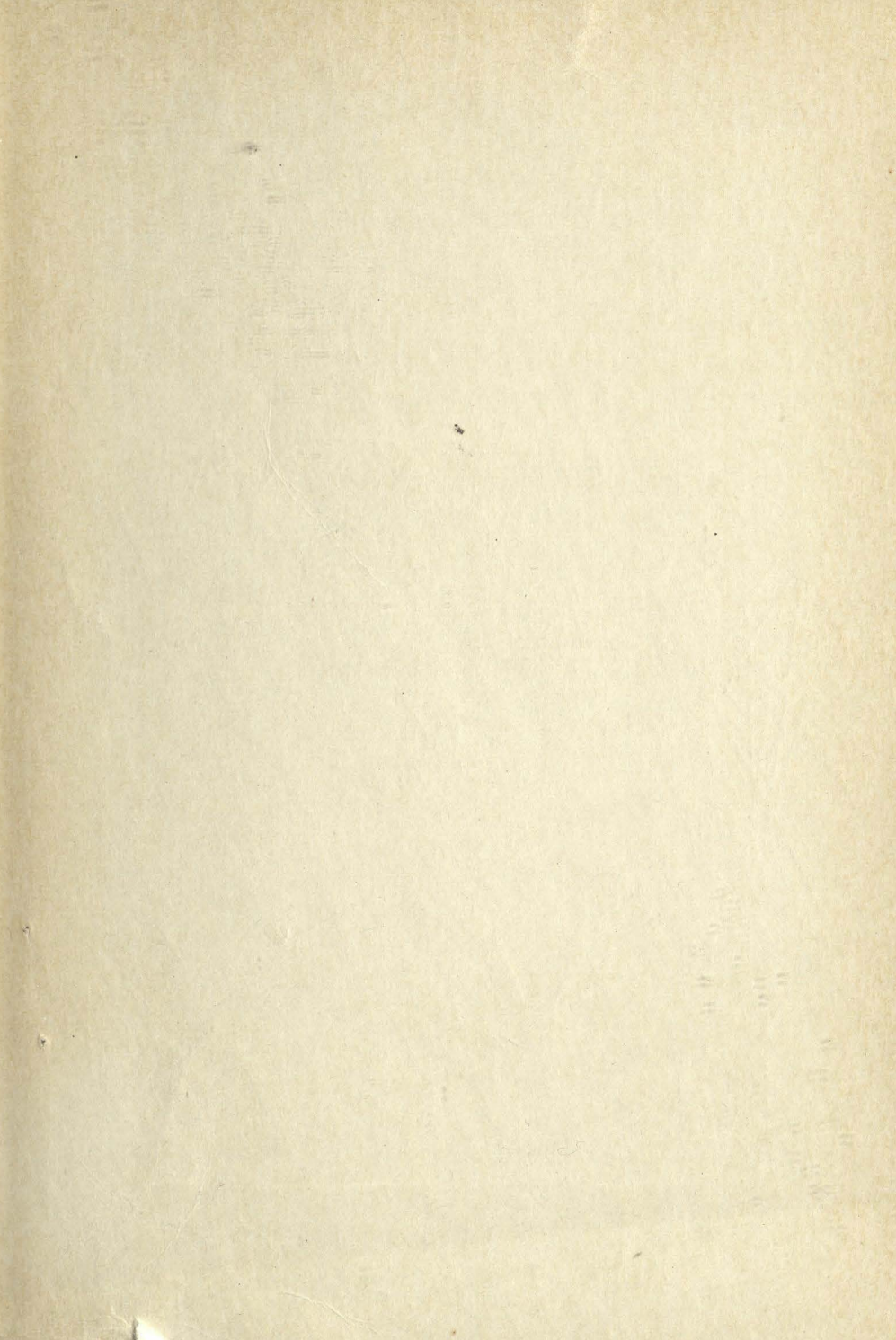
Kl. VII

1. Nasza miejscowość	5 godz.
2. Praca na wsi	4 „
3. Przemysłowy zakład pracy	4 „
4. Handel i usługi	2 „
5. Szkoła miejscem nauki i wychowania młodzieży	2 „
6. Życie kulturalne i wypoczynek	2 „
7. Służba zdrowia	2 „
8. Milicja obywatelska	2 „
9. Terenowy organ władzy	3 „
10. Życie polityczne w środowisku	2 „
11. Godziny na powtórzenie i utrwalenie wiadomości	4 „
Razem	32 godz.

Kl. VIII

I. Podstawy ustroju Polski Ludowej	20 godz.
1. Polska państwem demokracji socjalistycznej	5 godz.
2. Państwo ludowe, jego zadania i organizacja	3 „

3. Naczelne organy władzy i administracji państwowej	5	„	
4. Terenowe organy władzy państwowej	3	„	
5. Wymiar sprawiedliwości	2	„	
6. Ludowe Wojsko Polskie	2	„	
II. Życie społeczne i gospodarcze kraju			20 godz.
1. Praca podstawą rozwoju życia społecznego	2	godz.	
2. Kierowanie gospodarką narodową	4	„	
3. Rozwój przemysłu	3	„	
4. Intensyfikacja produkcji rolnej	3	„	
5. Gospodarka spółdzielcza	2	„	
6. Handel zagraniczny	2	„	
7. Tworzenie i podział dochodu narodowego	2	„	
8. Rozwój oświaty, nauki i kultury	2	„	
III. Problemy współczesnego świata			16 godz.
1. Rozwój systemu socjalistycznego	4	godz.	
2. System kapitalistyczny	3	„	
3. Kraje rozwijające się	2	„	
4. Walka o pokojowe współistnienie	4	„	
5. Pozycja Polski w świecie	3	„	
IV. Godziny na powtórzenie i utrwalenie wiadomości			8 godz.
	Razem		64 godz.

Cena zł 1,-

